

NIETS

VERLAAT DE TIJD

Luc Vandromme

Niets verlaat de tijd

Luc Vandromme

1^e druk november 2022

Uitgeverij: Godijn Publishing

Vormgeving omslag: Jeroen Mies

Personen op foto omslag:

Remi Vandromme en Jenny Verbeke, Paasfoor, Kortrijk 1952

ISBN 978-94-6464-055-7

ISBN e-book 978-94-6464-056-4

NUR 301

©2022 Godijn Publishing | www.godijnpublishing.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Godijn Publishing.

Kroniek van een bescheiden familie

Voor al mijn voorouders

Deel 1
De zeeman

1.

Ik sluip en kijk regelmatig over mijn schouder. Mijn spieren smeken om rust. De blaren onder mijn voeten etteren. Het is de schande die me drijft. Meer dan mijn woorden en de bravoure waarin ik anders uitblink. Overdag houd ik me gedeisd. Een verlaten schuur of een herdershut volstaan. Zelfs de onderkant van een boerenkar. Met alles ben ik tevreden, wanneer het me maar uit de buurt van mijn achtervolgers en hun honden houdt. Hoe uitgeput ik ook ben, mijn benen houden zich klaar om er als een schuw hert vandoor te gaan.

De honger en de regen zijn mijn kwalijkste vijanden. Sinds mijn overhaaste vlucht gutst het water over het land en overspoelt het de vroege lente. De paden zijn snelstromende beken waarin takken en boomstronken voortdrijven. Ze belemmeren mijn nachtelijke ontsnapping.

Op de velden is nog niets eetbaars te vinden. Geen noten. Geen kastanjes. Uit de buurt van de boerderijen blijf ik weg. Ook al ben ik bedreven in het ongezien weggrissen van een brood, een bord pap dat afkoelt, wortels of ajuinen. Kostbaardere voorwerpen zijn nooit veilig voor mij. De angst weerhoudt me.

Ik wil dat ik mijn daden ongedaan kan maken. Dat ik ontspannen mijn hoofd kan neerleggen. Dat ik fluitend de deur van mijn huisje kan opentrekken om in alle rust het voorjaar op te snuiven.

Ik ben een stommeling. Een idioot. Een steenezel. De tijd kan ik niet terugdraaien.

2.

Dat ik zomaar de Oder oversteek, de stadspoort kruis en de stegen van deze stad bereik, verrast me.

Ik ben op mijn hoede. Een hand kan zo uit een portiek schieten. Een voet kan worden gelicht. Mijn achtervolgers moeten het doel van mijn vlucht hebben geraden. Al eerder ontkwam ik met de haven als uitweg. Hamburg. Bremen. Danzig.

Toen waren mijn misdaden niemendalletjes. Ontvreemde halsnoeren uit het zomerslot van de Högenbergers. Een vuist in de oogkassen van de jachtopziener die me op hederdaad betrapte bij een gestrikte reebok. De gestolen eer van Friedl B., het wicht dat ik bloedend en smekend in de bosrand achterliet. De dorpspriesters die uit angst voor een pak slaag hun kerkschatten overhandigden.

Schaamtegevoel overvalt me. Ineens bekijk ik mijn daden door andermans ogen. Is dit wat schaamte betekent? Je zonden door de ogen van anderen aanschouwen?

Uit ervaring weet ik dat dit de meest delicate fase van de vlucht is. Nu de kalmte bewaren, het overzicht. Foute inschattingen vermijden. Hoewel elke vezel in mij om rust schreeuwt, houdt mijn wil de bovenhand. Geen enkele portiek, leegstaand berghok of verlaten pand is betrouwbaar.

Zat ik mezelf op de hielen, dan waren dit de eerste plekken waar ik zocht. Ik zou weten dat de haven het einddoel is en dat ik op het ochtendgloren wacht. Mijn lijf moet pauzeren. Uitgeput op een schip aanmonsteren, is een stommititeit.

Ik ben in de buurt van de Hohenzollernplatz. Mijn neus leidt me het gangetje van de binnentuin uit waarin ik me schuil houd. Het steegje maakt links een bocht. Mijn instinct bedwingt mijn verstand. De geur streelt, geselt en herleidt me tot een beest. Een poortje leidt naar een achterafkeuken. Geen pistool of vuist weerhoudt me. Ik ben

een lynx. Een jachtluipaard dat toeslaat. Binnen dezelfde seconde ben ik weer in de binnentuin.

De heilzame kippenborst kalmeert mijn gedachten. Ik inspecteer de takken boven mijn hoofd en installeer me. Terwijl ik indommel, ontsnapt geen ritseling aan mijn aandacht.

3.

Stettin ken ik slecht. Hoe vaak was ik hier sinds ik me in dit deel van Pommeren vestigde? Ik probeer het me te herinneren en blijf steken bij drie vluchtige bezoeken. Overtuigd als ik was dat mijn matrozenbestaan afgelopen was, meed ik toen de kaden. Niet alleen het vluchten was ik moe, het moest afgelopen zijn met het schommelen op de golven. Kotsmisselijk werd ik. Ik heb geen zeebenen. Zodra de trossen worden losgegooid, hang ik over de reling mijn ziel uit te braken.

In de haven knabbelt de dag aan de nacht. Blauw met een veeg oranje klimt in de masten omhoog. De lucht wordt vrijer. Frisser. Met zilt dat lonkt. Zout dat horizonten belooft en vrijheid die alles uitwist. De schande. De vernedering. Het voortsnelen.

Hoe ongezien blijven in het ontwakende licht? Ongewild zie ik mezelf door de ogen van de stadswacht. *Een dief. Een moordenaar en verkrachter. Een die achter de tralies thuishoort.* Het maakt me alerter. Tergend lang doe ik over de laatste honderd meter. Ik bedwing mijn adem en mijn voeten. Verlossing vereist wilskracht.

Bij de aanlegplaatsen heerst de bekende bedrijvigheid. Sjouwers schommelen over de loopplanken met hoge ballast op hun schouders. Kranen wentelen om hun assen en sturen pakketten op en neer. Matrozen ontbreken. Hun dag begint pas wanneer de buiken van de zeeschepen zijn

volgeladen. Zelfverzekerd moet ik me een weg door de drukte banen. Ondanks mijn achterdocht moeten mijn stappen kordaat zijn. Kapiteins zoeken enkel de beste.

‘Je zoekt werk?’

Ik schrik me een ongeluk. Een bonk tikt op mijn schouder en ik grijp naar mijn mes. De reus glimlacht ontwapenend. Hij voert niets in zijn schild. Tenzij hij bijzonder goed ac- teert.

‘Matroos?’

Ik knik.

‘Op zoek?’

Nog een knik.

‘Een specifiek schip?’

Onverschillig haal ik de schouders op.

‘Daar houdt Oskar Niemann kantoor. De belangrijkste reder, bezit meer dan de helft van de vloot.’ Met een breed gebaar wijst de kolos naar de aangemeerde schepen. ‘Hij is altijd op zoek naar krachten. Je hebt brede schou- ders.’

Ik brom iets.

‘Ik werk voor hem. Op de Frau Honhon. Betaalt goed. Wat denk je?’

Weer haal ik de schouders op. Aarzelend volg ik.

Het inschrijvingslokaal kan een val zijn. Wanneer ik bin- nenstap, kan de deur achter me dichtslaan en word ik tot bloedend vlees herleid. Ik vraag me af waarmee ze op mijn schedel gaan inbeuken. Een koevoet? Hamers?

‘Je hoeft niet bang te zijn.’

Ik haal adem, zet me schrap en stap de overvolle barak binnen.

4.

Voor een lange tafel schuiven rijen mannen aan. Ze dragen hun pet in de hand. Sommigen zijn in een net pak, anderen zijn even ongewassen en ondervoed als ikzelf. Hun vesten staan stijf van het vuil. En dan die stank.

‘Hierlangs.’ De reus duwt me naar de verste rij tegen de muur. ‘Bij hem maak je het meeste kans.’ Hij wijst naar een man achter een immens boek. Hij is in alles grijs. Zijn haar. Zijn bakkebaarden. Zijn stofjas en zijn huid. Een veer zwiert over het papier. Achter zijn brilglazen zwemmen ogen uit een ver verleden. Hij stelt korte vragen. Noteert. Wuift weg, om plaats te laten maken voor de volgende.

‘Succes,’ zegt mijn begeleider, waarna hij naar buiten stapt.

Ik wacht mijn beurt af. Mijn gezicht verstop ik achter mijn lokken die tot mijn schouders reiken.

‘Naam?’

‘Joannes Christiaen.’

‘Familienaam?’

‘Krawczyk.’

‘Geboren?’

‘1799.’

‘Bewijsstuk?’ Zonder op te kijken vuurt de klerk zijn vragen af.

Mijn geboortebewijs is het kostbaarste bezit dat me rest. Bij mijn vlucht heb ik het mee gegrist. Het is mijn vrijgeleide. Zonder een document dat mijn identiteit bevestigt, werft geen enkele reder me aan. Valse papieren maken een moordenaar van je, een dief of brandstichter op de vlucht. Tijdens mijn vorige zeereizen heb ik ondervonden dat je van een schip kan worden geplukt wanneer je papieren niet in orde zijn. Zo’n fout kan ik me niet nog een keer permitteren.

De klerk noteert zonder aarzelen. Blijkbaar staat mijn naam niet op zijn zwarte lijst. ‘De Frau Honhon. Vertrek overmorgen.’

‘Kan ik al aan boord gaan?’

Een vluchtige oogopslag. Het ophalen van een wenkbrauw.

‘Ik ben zopas in Stettin aangekomen. Ik heb geen verblijfplaats.’

Mijn antwoord is volstrekt aanvaardbaar. De man knikt. ‘Handtekening. Hier.’

In zijn zware logboek plaats ik een kruisje. Hij kan onmogelijk raden dat ik kan lezen en schrijven. Mijn geboorteakte krijg ik terug.

‘Buiten rechts. Vijfde of zesde schip.’

Bij het verlaten van het lokaal vliegen mijn ogen alle kanten op. Zo ver mogelijk blijf ik uit de buurt van de kade muur. Wanneer ik tussen de wal en een schip word geduwd, kan niets me van de verdrinkingsdood redden. Met mijn hand op de dolk in mijn binnenzak slalom ik tussen de toenemende bedrijvigheid. Ik ontwijk de blikken, de sjouwers die als blinden rechtdoor lopen en de paardenkarren die snelheid maken.

Verheven prikken de masten van de Frau Honhon in het ochtendlicht. Zijn ze niet de langste van de hele vloot, dan zijn ze onmiskenbaar de elegantste. Het schip heeft iets glads en strijdvaardigs. Het straalt een bevalligheid uit waar geen enkel noodweer aan wil raken. Wie op de Frau Honhon vaart, drukt het aan zijn boezem.

Bij de loopbrug wacht een uniform dat me van kop tot teen monstert. ‘U bent?’

Met bonkend hart haal ik mijn werkvergunning boven. De officier controleert de handtekeningen en bekijkt mijn

gezicht alsof hij het voor eeuwig in zijn geheugen wil prenten. 'Goed,' besluit hij.

'Mag ik verder?'

'We vertrekken overmorgen.'

Ik herhaal wat ik in het inschrijvingsbureau vertelde. Een ogenblik vrees ik dat hij lastige vragen zal stellen, maar hij zet een pas opzij en laat me door. Net voor ik aan boord ga, kijk ik naar het gewriemel beneden. Een gevoel van bevrijding kronkelt door mijn lijf. Weer is het me gelukt om ongezien weg te komen en ik besef dat dit de laatste keer is. Zoveel geluk zal ik nooit meer hebben. Het wordt tijd dat ik mijn leven beter.

Definitief.

5.

Mijn voetzolen smeken om aarde. Rotsen en zand. Water draagt me slecht. Het schudt mijn bloed en rammelt met mijn ingewanden. Tot ze alles teruggeven. Het water eist. Ook de herinneringen. De Oostzee dwingt. Met duizenden liters kletst hij zout in de schande. Niet om te wissen. Om te verdiepen.

Tussen dit geweld is de Frau Honhon een eilandje. Tenzij je op het rollende water kan stappen, staak je je vluchtpogingen. Maar daarvoor moet je heilig zijn. Hoe word je heilig wanneer je je ziel hebt verkocht? Geen Hemel voor mij. Ten hoogste het Voorgeborchte. Meer waarschijnlijk de Hel. De Eeuwige Verdoemenis.

Waarom doorgaan? Licht over de reling leunen, mezelf loslaten en het zilt verzwelgt me. Ik zweef in het overlichte groen. Wit. De armen genadeloos gespreid. Als een gekruisigde die op geen mededogen mag hopen.

Ik herinner me de psalmen en de geprevelde gebeden uit een ver verleden. Als iets van mijn moeder Catharina,

terwijl ze aardappelen kookt. Als iets van mijn vader Leopold, terwijl hij naald en draad op en neer haalt. Terwijl hij boorden knipt en 's avonds onder het kaarslicht zijn ogen stuk leest. Het is dezelfde Bijbel die hij naar de kerk draagt. In pak en nette haren. Het geschreven houvast waaruit hij zingt, declameert en onderwijst. Waarmee hij mij onderwerpt. Letter na letter. Regel na regel. Erbarmen. Naasteliefde. Geloofd zij de Heer.

Horizon na horizon drijven de zeilen verder. Elke nieuwe einder een diepere haal in mijn zelf toegebrachte snede.

6.

Wanneer ik niet in het want moet of wanneer geen touwen moeten worden gevierd, zoek ik mijn alkoof waar niemand me in de rug kan aanvallen. Van op mijn brits zie ik wie de ladder naar het slaapruim afdaald. Aan de schoenen en de broekspijpen herken ik de eigenaar. Bruno, de knaap met het litteken op de wang. Arnold, met de geblutste schedel en de ankers en meerminnen op de armen. Godfried, met het doller snaarinstrument. Pavel, de reus uit Warschau die me in Stettin het inschrijvingslokaal heeft gewezen. De anderen, wiens gezelschap ik mijd en waarvan ik de namen liever vergeet.

Wanneer ik alleen ben, probeer ik slaap in te halen. Een matroos heeft weinig gelegenheid om de ogen te sluiten. Met de zeilen is er altijd iets. Ze moeten worden losgeknoopt of net aangehaald wanneer de wind naar het Oosten omslaat. Er zijn de eindeloze karweien. Het schrobben. Het geolied houden. Het verstellen. Onophoudelijk rollen de bevelen over het dek. Ze ontstaan in het kapiteinshoofd en worden door de stuurman in concrete acties vertaald. Ophalen! Vieren! Overstag gaan! Het bazaarzeil! Het voordekzeil! Ik slaap onrustig. Voortdurend wekken

mijn oren me. Beducht op het stel handen dat zich rond mijn nek zal sluiten. Op een dag is het zo ver. Ik ben voorbereid. Voor we in Lübeck aanmeren, ben ik er geweest.

De Oostzee bokt. De voorjaarsstormen van 1826 razen en voeren stortregens aan. Boven de Frau Honhon hangt een grauwe, onbetrouwbare massa. Genadeloos dolt ze met het schip en haar bemanning.

‘Het verkeerde seizoen gekozen?’

Ik hang over de reling en mis de kracht om Pavel van antwoord te dienen.

‘Altijd zwijgzaam?’

Ik haal mijn schouders op. Spreken betekent mezelf voorbij praten.

‘Je bent opvallend lang zeeziek.’

‘De liefde voor de zee wint het.’

Pavel kijkt me aan. In zijn blik respect en tegelijk ongelooft. Het lijkt erop dat hij doorvraagt.

‘Ik wou dat het anders was.’ Ik merk dat Pavel zich ontspant.

‘Kom.’ Hij slaat kameraadschappelijk op mijn schouders.

‘Het is onze wachtbeurt.’ Zijn vriendschappelijke onschuld is terug.

De nacht ligt onder een vloed sterren. Het zwarte water verzwelgt het licht. In de zeilen fluit een bries. Op wacht staan betekent uitkijken over het niets. De maan dichterbij dan het vasteland. We lopen van het voor- naar het achterdek en terug. De Oostzee houdt zich koest. Deze nacht hapt hij niet naar de masten.

Na een poos raken we in een sluimertoestand. Mede daardoor ben ik altijd vrijwilliger voor de nachtwacht. Het schip slaapt. Mijn argwaan laat ik eventjes varen. Vormde

Pavel een bedreiging, dan had ik hem allang over boord gekieperd. Hij zou niet eens aan boord zijn gegaan.

Ik bedwing de aandrang om hem over de reden van mijn vlucht te vertellen.

Het is te vroeg.

Eerst Lübeck.

De sneeuw valt in strepen. Geluidloos, schuin en striemend. Zonder overgang slaat het voorjaar om in een grauwe winter. De temperatuur zakt en we worden opgeslokt door iets onheilspellends. Hoewel ik mijn tienerjaren op de akkers heb gesleten, zijn mijn handen nooit gewend geraakt aan het ijs. Met bloedeloze vingers heb ik stallen gemest, kruiwagens geduwd en emmers geledigd. Ik ben gemaakt voor de zomer. Voor droogte en hitte. Ik hou van het trillen van de lucht. Van het zinderen van de wind. Ik hoor thuis bij Spanjaarden. Turken. Moren.

De warmte in mijn handen blazend, besluit ik dat het na Lübeck afgelopen is met het Noorden.

‘Koud.’ Pavel volgt mijn voorbeeld en wrijft zijn handen krachtig tegen elkaar. ‘Niets in vergelijking met IJsland. Daar boort de koude zich in je botten. Nooit raak je die kwijt. Er is jenever nodig om die te vergeten. Sommige kregen de kou in hun kop. Zagen schimmen. Sneeuwspoken die het op hun ziel hadden gemunt. Hun bloed bevroor tot ze krankzinnig werden.’

De stilte verjaagt mijn onrust. Wanneer we nu kapseizen, ben ik bereid me over te geven aan de haaien.

Oneindig veel later worden we afgelost.

Terwijl ik vruchteloos mijn knoken onder het deken probeer te warmen, valt het me op dat ik me verrassend goed voel. Alsof de ijsnacht mijn zeeziekte heeft genezen.

Haast verschijnt er een glimlach op mijn daverende lippen.

7.

Het geld brandt. Even hard als mijn kruis. Het bordeel bevindt zich in het havenkwartier. Pavel kent de ‘Sanssouci’ uit zijn vorige reizen. Hij heeft me meegetroond. Snel verlaat hij de met kaarsen verlichte salon aan de zijde van zijn favoriete brunette, Suzy.

Ik hang onhandig rond.

Een groenogig meisje ogen vleit haar rode haren tegen me aan. Ze geurt naar jong vlees en een zoet parfum. Ze stelt zichzelf voor als Nana, een hoeren naam. Het doet er niet toe, ook ik verzwijg mijn ware naam. Onder haar sproeten spant een doorschijnende huid. Van een witheid uit onbetreden sneeuwlandschappen. Die verblindt. Die mijn gedachten dooft. Die belooft te blussen.

Haar koele hand leidt. Een trap op. Een gang door. Een kamertje binnen. Uit mijn kleren. Op een bed. In een verrassend vochtige warmte.

Ik pomp en houd me zo lang mogelijk in. Terwijl ik op het punt sta uit te barsten, dreigt een oude obsessie bezit van me te nemen. Ik bedwing mijn handen. Druk mijn gevaarlijke ik weg. De schaduw waarvan ik los wil komen. Ik verbied mijn handen om zich rond de zwanenhals te sluiten. Niet de kwetsbaarheid dicht knijpen. Niet over leven en dood beslissen. Niet de laatste hartslag voelen en dan exploderen.

Het is mijn toekomst die ik bevecht. Wanneer ik het meisje met gebroken ogen achterlaat, verdwijnt de kans om te ontsnappen. Mijn signalement zal me de das omdoen: twintiger, bruine lokken tot op de schouders, brede gedrongen figuur, buitenlander, litteken op de rechterwang. Lübeck is Stettin niet. In de haven patrouilleert een indrukwekkende politiemacht.

Ik spuit me leeg.

‘Waarom lach je?’ vraagt ze.

Hoe kan ik haar zeggen dat mijn handen tintelen van onschuld. Een heilige zuiverheid omdat ze niet hebben geschonden. Ik heb niet vermindert. Niet tot het uiterste genomen.

‘Was het niet naar jouw zin?’ Ze tikt met haar vingernagel en de lust laait weer op. Ze neemt me beet en leidt me.

Ik gooi mijn benen uit bed en hijs me in mijn kleren. Ik werp haar de munten toe. Door haar deur achter me dicht te trekken, open ik mijn toekomst.

8.

De lente warmt de haven. Koppig smelt ze de winter weg. Op de kaaimuren rekt de drukte zich als een dier uit en schudt de kilte uit haar vacht.

Als Hanzestad is Lübeck een knooppunt. Niet dat het Hanzenetwerk nog bestaat, toch behoudt de haven zijn middeleeuwse status van koopliedencentrum. Onverminderd vertrekt het hout, de was, het barnsteen, de rogge en het meel naar de geassocieerde havens rond de Oost- en de Noordzee. In vergelijking met de wildernis aan masten en vaartuigen hier, is Stettin een achterafhaventje. Langs deze kades ligt de hele wereld aangemeerd. Ongrijpbare klanken schieten heen en weer. De voertaal is hetzelfde Middelnederduits dat ik thuis sprak. In de praktijk gebruikt iedereen een maffe gebarentaal.

In de massa opgaan is kinderspel. Iedereen is een vreemde. Iedereen is op doorreis. Er zijn Russische Joden. Scandinaviërs met lichte huiden. Zigeunertypes met hun rijkdom in hun mond.

Iets zegt me dat het onverstandig is hier te blijven. Deze stad ligt te dicht bij mijn oorsprong. Te dicht bij mijn misdaden. Ik moet een laatste overtocht maken.

De zoektocht naar een schip begint van voren af aan. Op Pavels hulp hoef ik niet langer te rekenen. Die keert met de Frau Honhon terug naar Stettin. Hij hoopt genoeg geld te hebben gespaard om er een meisje te huwen.

Reders houden kantoor in de statige patriciërswoningen aan de overzijde van de havenmonding. Er is een tekort aan zeelui. Elke scheepseigenaar beroemt zich op zijn specialiteit. Zijn vaste bestemming. Goederen waar hij het alleenrecht over heeft. Sommigen houden jaren dezelfde kapitein in dienst. De meesten daarvan werken op hun beurt het liefst met hun geprefereerde bemanning. Betrouwbare stuurmannen, matrozen en deklieden die voor hun schip door het vuur gaan.

Werkwilligen krioelen rond de borden. Met krijt staat de bestemming en de dag van afvaart erop geschreven. Weenigen kunnen lezen. Voortdurend moet een klerk de tekens ontcijferen en vertalen hoeveel mannen worden gezocht.

Na mijn bezoek aan de Sanssouci mocht ik de laatste nacht aan boord van de Frau Honhon doorbrengen. Nu schuifel ik met mijn bundel op mijn rug tussen het gedrang. Het ochtendlicht zaait vlekken op het wateroppervlak. Het knabbelt aan mijn waakzaamheid. Met mijn vlakke hand klets ik in mijn gezicht. Ik moet de ogen op mijn rug bewaren.

De naamborden prikkelen mijn verbeelding. Riga. Bergen. Kopenhagen. Novgorod. Ik proef hun belofte.

Wanneer ik een van die bestemmingen kies, kan ik onmiddellijk vertrekken. Het schip naar Novgorod vertrekt de volgende ochtend. Rusland betekent een hel met verkleumde vingers, afgestorven tenen en een onmogelijk op te warmen lijf. Een strijd die ik op voorhand verlies.

Onderweg zie ik de havenstad Brugge aangekondigd. De meest zuidelijke bestemming. Veel weet ik er niet over, behalve dat het een middeleeuwse stad is die de vergelijking met het Italiaanse Venetië kan doorstaan. Brugge betekent naar het Westen varen. Misschien kan ik van daaruit nog zuidelijker. Naar Spanje of Italië. Naar de echte zon. Nadeel is dat ik nog een week in Lübeck moet onderduiken. Het schip wacht op een partij huiden uit het Noorden.

Over twee dagen vertrekt een schip naar Danzig. Daar wil ik niet naartoe. Daar kan ik niet naartoe. Daar zijn ze me onmogelijk vergeten.

Dan toch naar Brugge? Hoe de tussenliggende dagen overleven? Het schip ligt nog niet eens aan de kade. Ik moet elders onderdak zoeken.

Terwijl ik me tussen het gedrang begeef, trek ik mijn scheepspet voor mijn ogen. Vanzelf beland ik bij het bord. 'Brugge,' spelt de klerk. Hij draagt een pak met traditionele mouwbeschermers. 'Vertrek pas volgende week. Dringend personeel gezocht.'

'Dat is een week zonder geld,' zegt een man met een baard in het groepje dat errond verzameld staat. Ontgoocheld haalt hij zijn pijp uit zijn mond en toont een rij theebruine tanden.

'Niet noodzakelijk.'

'Aha?'

'Natuurlijk wordt geen volledig loon uitbetaald.'

'Geld om niets te doen?'

'Een vergoeding voor wie nu de verbintenis aangaat.'

'Slaapgelegenheid?' waag ik.

De klerk kijkt in mijn richting en glimlacht terwijl hij met zijn duim naar de stad achter ons wijst. 'Een huis is geen

schip. In afwachting is er een slaapzaal. Voor wie zich onmiddellijk aanbiedt.'

Ik twijfel.

Twee mannen geven hun naam op.

'De eersten krijgen wat ik beloofde,' doet de klerk, waarmee hij te kennen geeft dat wie later komt, het met minder moet stellen.

'Joannes Christiaen,' ik toon mijn geboorteakte.

Met een knikje neemt de ambtsdienaar die in ontvangst en gebaart dat ik bij de twee anderen moet plaatsnemen.

Het aantal belangstellenden slinkt. Niemand kan een week zonder vol loon.

'Willen jullie me volgen?'

Met zijn drieën bestijgen we de trappen van een imposant gebouw. De twee anderen zijn haast bejaarde mannen. Het is beter wanneer ze niet inzien dat ik hun Pruisisch begrijp. Hun lederachtige gezicht getuigt van een leven op zee. Wellicht hebben ze meer ervaring, maar ik ben zoveel krachtiger. Van de reder verwacht ik weinig tegenstand. Zolang er zeilen moeten gehesen, zijn spieren nodig.

Via een indrukwekkende hal en een marmeren trap bereiken we de eerste verdieping. In het midden van een kamer zit de scheepseigenaar achter een bureau. Op de tientallen landkaarten die tegen de wanden hangen na, is de kamer leeg. Geen paperassen. Geen stoel.

Onze begeleider kucht. 'Herr Müller. Drie kandidaten.'

Breed lachend veert de reder uit zijn stoel. Het valt me op hoe klein hij is. Hij reikt net tot mijn schouder. Terwijl hij ons monstert, schudt hij ons de hand. 'Bedankt voor jullie vertrouwen.'

Hij klapt in zijn handen en uit een belendende kamer komt een schriële man aansloffen. 'Gerhard, stel voor deze drie mannen het contract luxe A op en betaal hen een week

vooruit. Daarna neem jij, Joseph, hen mee naar de slaapgelegenheid.' Enthousiast keert hij zich in onze richting. 'Heren, u maakt me vandaag tot een gelukkig man.' Volstaan neemt hij weer plaats, haalt een fles uit het deurtje van zijn schrijftafel en drukt die tegen zijn lippen.

Weer teken ik een kruis waar mijn naam moet komen.

De reptielachtige secretaris stelt geen vragen. Met een klik springt het slot van zijn brandkast open. De beurs weegt in onze handpalm.

'Natellen hoeft niet. Nergens worden dergelijke lonen uitbetaald. Herr Müllers vrijgevigheid grenst aan de naïviteit. Of aan de krankzinnigheid.' De secretaris kijkt ons aan. Hij stapt naar zijn werkplek, neemt zijn veer en buigt zich over een kasboek vol kolommen en getallen.

De klerk Joseph kucht in de deuropening.

We lopen de trap af en verlaten de hal waarin in het duister scheepsmaquettes te onderscheiden zijn. Een geschiedkundige verzameling die ergens bij de Egyptenaren begint. We volgen hem het huis uit, de kade langs, de brug over de Trave over, de stegen van het havenkwartier door, langs een plein met bomen tot aan een wit pand. Pension Eiffel III. Het oorspronkelijke uithangbord is overschilderd. De letters "Hotel Bonaparte" schemeren er door. 'Contract Luxe A,' wijst hij.

De wanden in de vestibule zijn in de boenwas gezet. Geweien en jachttafereelen doen dromen van donkere wouden, warme winteravonden en overdadige dissens. Achter de balie zit een zuur heerschap met een middenscheiding. Nukkelig kijkt hij over zijn bril. 'Herr Müller?' richt hij zich tot onze klerk.

'Contract Luxe A.'

'Ik hoop dat het deze keer beter afloopt.'

'Deze drie mannen zijn gemotiveerde zeelieden.'

‘Dat zijn ze allemaal. Als ze het maar uit hun lijf laten om dit schitterende huis tot een kotter om te bouwen, zoals die vorige lichter “gemotiveerde zeelieden”. Het is verboden hun gevoeg op de kamer te maken. Wilt u hen dit aan het verstand brengen? Anders voelen we ons in de toekomst genoodzaakt de samenwerking definitief stop te zetten.’

Achter de balie haalt de man drie sleutels van de haak. ‘Wanneer jullie me willen volgen?’

‘Zodra de l’Impératrice Joséphine gearriveerd is, stuur ik een bode.’ Klerk Joseph maakt een buiging en gaat ervandoor.

9.

Luxe is iets merkwaardigs. Hij ruikt naar geld en is broos. Als zachte armen die warmte afgeven. Hij omstrengelt en omwikkelt. Hij verlost pijnen en vermurwt fronsen.

Ik ben een man van de ruwheid. Van eelt. Mijn rug gewend aan strozakken. Dit is geen bed, dit is een ledikant. Elegant koper tot druivenranken gekruld. Een matras. Mild verend en tot weekheid prikkelend. Een bed voor mij alleen. Een kamer voor mij alleen. Behang. Een schrijftafel. Een eiken kast. Een lampetkan. Een overdreven grote spiegel.

Het spiegelbeeld toont geen innemend karakter. Achter de ongeschoren wangen huist valsheid. Een geniepige boosaardigheid die gemakkelijk ontspoot.

Ik draai de sleutel in het slot. Niemand kan me besluipen.

Ik trek het gordijn open en vang de zon op mijn gezicht. Van waar ik sta, heb ik het uitzicht van een reus. De vaartuigen passen in mijn handpalm. Wanneer ik knijp, vermorzel ik de masten. De hefkranen en de sjouwers plet ik

tot moes. Met een armbeweging veeg ik de krioelende menigte weg.

Terwijl we de trappen bestegen, sprak de pensioneenaar over een dagelijkse warme maaltijd. Aangeboden en op kosten van Herr Müller. Warme maaltijden in een vast ritme zijn iets voor de schuilreizen op zee. Aan land was er de meeste dagen niets behalve een homp brood. Soms ontbrak die. Zeker wanneer ik me in de wouden moest terugtrekken. Dan teerde ik op de bessen en wortels. Kon ik een haas strikken, dan wist ik dat ik overleefde.

De maaltijden gebeuren gezamenlijk. Aan de eetzaal kan ik niet ontsnappen. Iedere dag duiken nieuwe gezichten op. Handelsreizigers. Pasgehuwden met uitgeputte lichamen. Andere matrozen voor de l'Impératrice Joséphine. Ik bereken dat we onderhand met zo'n tien zijn. De meeste zijn baardeloze snotneuzen die zich voorbereiden op hun eerste reis.

Ik schrok van de zuurkool en de knoedels. Ik wantrouw deze weelde. Het is onmogelijk dat ik, zonder een vinger uit te steken, verwend word als een heer van adel. Iedere keer verwacht ik voor een gesloten eetzaaldeur komen te staan.

Na het schransen trek ik me in mijn kamer terug. Ik open het venster en snuif van de opgewarmde zeelucht. Mijn einddoel ligt binnen handbereik. Het mag me niet ontglippen. Geen onverantwoorde uitjes.

10.

Een zacht tikken op mijn deur.

'Joannes Christiaen?'

Een verhoogde hartslag.

'Klerk Joseph hier. Van de l'Impératrice Joséphine.'

Ik draai de sleutel om en trek de deur op een kier.

‘Ik kom je halen. Het schip is er.’

‘Vertrekken we?’

‘Wanneer iedereen er is. Wanneer alle instructies zijn gegeven en wanneer alles is ingeladen. Afspraak beneden. Over vijf minuten.’

Geen uur later worden de meertouwen losgeknoopt. Met het bereiken van de volle zee, trekt een diepe rust door mijn aderen. Ik mag definitief dromen van een nieuwe start.

De zee is vlak.

Misschien vaar ik later naar Oost-Indië.

11.

Tijdens de nacht glijp ik met mijn volle beurs van boord. Ongezien verdwijn ik tussen de ingeslapen pakhuizen. Kost wat kost moet ik vermijden dat ik met de l'Impératrice Joséphine in verband word gebracht. De overdaad aan munten is mijn deelname aan de winst. Zwijggeld met andere woorden. Nooit, aan niemand, verklaap ik ooit welke lading het schip werkelijk vervoerde.

Tijdens een van mijn wachtbeurten belandde ik in het onderste ruim. Ik vond het vreemd dat iemand daar de wacht hield met een geweer in de hand. De kerel snurkte. Aan zijn voeten een wijnkruik. Tussen het afgesloten hek, dat de lading beschermt, zag ik onder huden wat ik beter niet had gezien. Mensachtigen met een zwarte huid. Eerst dacht ik dat hun gelaat met steenkool was bijgekleurd om ze in het donker compleet onzichtbaar te maken. Ze kri-oelden als beesten. Er leken mannen en vrouwen te zijn. Toen zag ik de kapitein en de eerste stuurman die zich vergrepen aan de naakte vrouwspersonen. Ze gromden, beten en verscheurden. Ze grepen naar de keel en knepen.

Zonder ommezien haalde de kapitein uit met zijn dolk. Bloed vloeide. Ingewanden puilden uit. Ik telde minstens tien dode slachtoffers. De hitte en de stank waren ondraagelijk en ik trok me terug. Ik had geen zin in moeilijkheden. Wat ik niet wist, wist ik niet.

Voor de rest van de vaart sprak ik geen woord meer. Ik meed elk gezelschap. Hoe gestoord men me ook vond. Ik herkende mezelf in de wreedaards. Ze begingen lafhartige en weerzinwekkende moorden. Elk kind was geboren uit een moeder. Verdienden meisjes geen beter lot? Onder de sterren kwam ik tot het stellige inzicht dat ik voortaan het goede pad moet bewandelen. Anders eindig ik naast de kapitein en de eerste stuurman bungelend aan de galg. Het was geen misdaad om hem terloops over mijn ontdekking aan te spreken en hem een beetje zenuwachtig te maken. Geschrokken duwde hij me een beurs in mijn handen en bezwoer me voorgoed met mijn munten in Brugge te verdwijnen. De haat in zijn blik sprak boekdelen: eenmaal liet hij zich chanteren, meer niet.

Er is iets met de lucht. En met het krijsen van de meeuwen. Is het mijn verbeelding of geurt de wind zachter? Warmer.

Mag ik geloven dat ik vrij ben?

Ik ben achtentwintig. Geen jongeling meer. De meesten worden niet ouder dan veertig. Wil ik nog iets van dit leven maken, moet ik opschieten. Nooit eerder was er de drang om neer te zitten en me te omringen. Niet met een vrouw. Niet met meubelen of een lap grond. Nooit eerder heb ik over kinderen nagedacht.

Wanneer ik mijn geboortebewijs verscheur, kan ik van vooraf aan beginnen. Ik heb maar een naam uit te kiezen. Ik heb maar een verhaal bijeen te harken. Dat ik uit Prui-

sen kom en dat ik een zeeman ben, daar kan ik niet onderuit. Mijn taal en mijn hele optreden verraden dat. Ben ik afkomstig uit Hamburg? Of uit een boerengehucht in de buurt van Potsdam?

Misschien ben ik het varen moe en vind ik het Vlaamse stadje zo sprookjesachtig dat ik me er wil vestigen.

Ik sta op een brug in de buurt van de binnenstad. Mijn vingers twifelen en moffelen de akte weer weg. Ik kan ze ergens in de stad verbergen. Ze is en blijft mijn vrijgeleide. Slaag ik er niet in mijn leven te beteren, kan ik er beroep op doen. Ondertussen kan ik voorwenden dat ik zonder persoonsbewijs besta. Dat ik ergens op zee bestolen ben.

Hoe heet ik? Een naam die ik gemakkelijk onthoud. Stel dat ik mijn echte voornaam bewaar? Joannes Christiaan. Of simpelweg Joannes. Er zijn tienduizenden Joannessen. Niemand zal de wenkbrauwen fronsen.

Mijn familienaam is onherroepelijk verbonden aan de schande. Ik wil hem nooit meer uitspreken. Een nieuwe familienaam kiezen is lastig. Je moet je er mee verbonden voelen. Enkele namen laat ik over mijn lippen rollen. Ze proeven ongemakkelijk. Ik ben geen Joannes Macke. Geen Joannes Heinze. Geen Joannes Schultze. Schuld genoeg.

Terwijl ik de brug oversteek en het water volg, komt het antwoord vanzelf. 'Warnice'. Niemand weet dat ik in dit gehucht het geboortelicht zag. Na enkele weken verhuisden mijn ouders naar Stargard. Daar bleven ze tot de Fransen de streek onveilig maakten en Sophia, mijn zusje, werd geboren. Feitelijk heb ik mijn jeugd in Gdingen gesleten. Of Gdynia zoals de vissers het zeedorp in de Bocht van Danzig noemen.

Mijn vader was kleermaker. Zomerkostuums. Voor de dames jurken in lichte stoffen die het licht weerkaatsen.

Voiles, handschoenen, hoeden en parasols. Ik heb mijn vader geholpen tot mijn vingers bloedden. Tot mijn benen gevoelloos waren en mijn ogen traanden. Daar heette ik Joannes Christiaan Godefridus. Of Christiaan. Of Godfrid om zich te onderscheiden van mijn vader die ook Joannes heet. Net als zijn vader trouwens die hem, als legerkleermaker, de knepen van het vak leerde.

Over mijn jeugd hangt een onbekommerd verstriken van de tijd. Van warme moedervleugels, zoete pap, knoedels en rettichsalade.

Een vredig kabbelen waar abrupt een einde aan kwam toen mijn lichaam uit zijn voegen knapte. Mijn diepe aard ontvlamde. Mijn razernij. Mijn rauwe instincten die zich aan geen moraal onderwierpen. Ze stootten me uit het ouderlijke huis. Ik heb gezworven. Ik ben niet trots op mijn daden. Voor sommige heb ik boete gedaan. Voor andere zal ik dat doen door een rechtschapen leven te leiden. Om te beginnen in Brugge.

Warnice is de naam die in de volksmond circuleert. Officieel heet de kluit afgeleefde huisjes en boerderijen Warnitz.

Joannes Warnitz.

Joannes Christiaan Godefridus Warnitz.

Vermoedelijk portret van Joannes Warnitz

Vermoedelijk portret van Joannes Warnitz

(Begin 1800 bestond de fotografie nog niet. De foto's benaderen de overgeleverde persoonsbeschrijvingen die in de familie circuleren.)